

Kabinet Zaštitnika 020/241-642
Savjetnici 020/225-395
Centrala 020/225-395
Fax: 020/241-642
E-mail: ombudsman@t-com.me
www.ombudsman.co.me

Broj: 797/20

Podgorica, 15. februar 2021. godine

KM/ND

Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore, u skladu sa odredbom člana 41. Zakona o Zaštitniku/ci ljudskih prava i sloboda Crne Gore ("Službeni list Crne Gore", br. 42/11, 32/14, 16/16 i 21/17) i člana 41. Pravila o radu Zaštitnika/ce ljudskih prava i sloboda Crne Gore ("Službeni list Crne Gore" br. 53/14), nakon završenog ispitnog postupka po pritužbi Saveza slijepih Crne Gore daje

MIŠLJENJE

I UVOD

1. Savez slijepih Crne Gore podnio je pritužbu koja se odnosi na Državnu izbornu komisiju, zbog neposredne diskriminacije i povrede prava tajnosti glasanja osoba sa oštećenim vidom, prilikom korišćenja šablona za glasački listić na izborima održanim 30. avgusta 2020. godine.
2. U pritužbi je, u bitnom, navedeno da je članom 84. Zakona o izboru odbornika i poslanika propisana obaveza posjedovanja šablona za glasanje osoba oštećenog vida na svim biračkim mjestima, ali da je na izborima održanim 30. avgusta 2020. godine, primjena šablona pokazala da on ima određene, ozbiljne nedostatke, te da ga treba korigovati i unaprijediti.
3. Dalje se ističe da je Savez slijepih Crne Gore, u okviru realizacije projekta "Biraj pristupačnost", inicirao bolju primjenu šablona za glasanje osoba oštećenog vida, a sve sa ciljem obezbjeđivanja uslova za samostalno i tajno glasanje. Savez navodi da su neposredno prije izbora održani treninzi za predstavnike DIK-a i svih OIK-a na kojima su predstavljeni prijedlozi za unaprjeđenje šablona za glasanje, ali da je dan izbora bio obilježen nedostacima koji su doveli do toga da je pravo na tajnost glasanja osoba oštećenog vida bilo grubo povrijeđeno. U tom smislu, Savez slijepih ukazuje da šablon nije imao metalne prstenove na

prorezima zbog čega je ostajao trag olovke; da su prorezi, zbog veličine glasačkog listića i veličine slova, bili jako mali, zbog čega je čin glasanja i zaokruživanja preferiranog broja bio veoma otežan ili čak neizvodljiv, da se prorezi na šablonu nijesu poklapali sa brojevima na glasačkom listiću, što je moglo dovesti do proglašenja takvog listića nevažećim; kao i da po podacima Centra za monitoring i istraživanje (CEMI), čiji su posmatrači pratili izborni dan na svim biračkim mjestima na 17% biračkih mjestima uopšte nije bilo šablona.

II ISPITNI POSTUPAK

4. Postupajući po ovoj pritužbi, u cilju utvrđivanja pravno relevantnih činjenica i okolnosti, Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore je u skladu sa odredbom člana 35 Zakona o Zaštitniku/ci ljudskih prava i sloboda Crne Gore, aktom br. 797/20-1, od 30. septembra 2020. godine od Državne izborne komisije zatražio izjašnjenje na navode iz pritužbe.

5. Aktom br. 865 od 28. oktobra 2020. godine Predsjednik državne izborne komisije se izjasnio na navode iz pritužbe u bitnom navodeći:

- Nakom stupanja na dužnost predsjednika Državne izborne komisije, nedugo nakon toga sam prihvatio poziv za sastanak sa predstavnicima Saveza slijepih. Sastanak na kome su predstavnici Saveza slijepih je bio sadržajan i raspravljalo se o svim predlozima i sugestijama Saveza, kako bi se unaprijedilo ostvarivanje prava slabovidih osoba u izbornom procesu. Odmah nakon sastanka na prvoj sjednici Komisije, sam članove upoznao sa sadržinom sastanka, apostrofirajući važnost predloga da šablom, koji koristi slabovida lica, sadrži metalni kružić, koji bi pomogao ostvarivanju tajnosti glasanja, iz razloga jer se bez postojanja metalnog kružića stvara mogućnost da na šablonu ostane otisak hemijske olovke, na način što bi se nakon izvršenog glasanja moglo pokazati za koga je lice glasalo. Komisija je razmotrila ovo pitanje i zauzela stav da je opravdano, te da se u izbornom procesu prilikom štampanja šablona plave boje, ugrade i metalni kružići. Osim ovog predloga raspravljalo se i o stavu Saveza da se na biračkim mjestima postave kontaktne trake, kako bi slabovida lica mogla slobodno da se kreću, tokom ostvarivanja biračkog prava, bez pratnje drugih lica, a sve u cilju punog ostvarivanja tajnosti glasanja. Osim rasprave o ovim pitanjima predstavnici Državne izborne komisije su na sastancima sa predstavnicima Opštinskih izbornih komisija, predočili važnost i način kako se može efikasno ostvariti predmetno unaprjeđenje izbornog procesa. Kada su pitanju kontaktne trake, djelovali smo prema predstavnicima Opštinskih izbornih komisija, motivirajući ih da pokušaju u saradnji sa nadležnim organima lokalne samouprave, naći rješenje za postavljanje kontaktnih traka.

- Službenici i članovi Komisije su prisustvovali obuci, koju je organizovao Savez, a ticala se prava slabovidih lica u izbornom procesu. Komunikacija sa predstavnicima Saveza je bila stalna i kavlitetna na obostran način. Shodno zakonskim obavezama, Državna izborna komisija je

utvrdila sadržinu i format izbornog listića. Istina je da poštujući propise, misleći na redosljijed partija i koalicija, te dužinu naslova svakog od njih, trebalo je procijeniti, da li na tom formatu će biti moguće ugraditi i metalne kružice. Dilemu vezanu za ovo pitanje očigledno nijesmo prepoznali, kada smo odlučivali o formatu. Pitanje se postavilo tek kada smo ušli u fazu pripreme za štampanje listića. Ispostavilo se da nema dovoljno prostora, da se pored naziva partija, odnosno kolalacija na šablonu ugradi i metalni kružić. Zaključak je samo jedan, a to je da sam problem nije prepoznat kada je trebao biti i tu nema sumnje da je to propust i moj i Komisije. Ono što je nesumnjivo je da smo prepoznali važnost svih predloga Saveza, ostvarenju istog prišli posvećeno, iskreno i odgovorno, na žalost rezultat nije bio onakav kako se planiralo. Svjesni svega, smatramo da se ova pitanja trebaju u narednom periodu riješiti i izmjenom pravila, koje usvaja komisija, ali isto tako pokušati kroz proces izmjene Zakona, unaprijediti ostvarivanje i prava slabovidih lica, ali i prava svih osoba sa invaliditetom. Koristim priliku da i na ovom mjestu izrazim žaljenje i izvinjenje, jer nijesmo uspjeli u nedvosmislenoj namjeri.

III ČINJENICE I OKOLNOSTI PREDMETA

6. Na osnovu sprovedenog ispitnog postupka, pritužbe i izjašnjenja utvrđene su sljedeće činjenice relevantne za donošenje mišljenja:

- Kao nesporno među strankama u postupku utvrđeno je: da se na izborima održanim 30. avgusta 2020. godine pokazalo da šabloni za glasački listić imaju ozbiljne nedostatke; da na 17% biračkih mjesta uopšte nije bilo šablona; da je Savez slijepih svoje predloge za unapređenje šablona za glasački listić prezentovao na treninzima za predstavnike DIK-a i svih OIK-a koje su organizovani neposredno pred izbore.

- Iz pritužbe proizilazi da su se predlozi Saveza slijepih za unapređenje šablona za glasački listić odnosili na sljedeće: da šablon bude u tamno plavoj boji, da prorezi oko brojeva budu veći i da imaju imaju metalne prstenove i da na svakom biračkom mjestu postoje barem po dva šablona za glasanje.

-Takođe, kao nesporno među strankama utvrđeno je da su šablon za glasački listić bili unaprijeđeni u smislu predloga Saveza slijepih koji se odnosi na boju šablona, ali ne i u smislu drugih iznijetih predloga.

IV RELEVANTNO PRAVO

7. Ustav Crne Gore propisuje:

Crna Gora je nezavisna i suverena država, republikanskog oblika vladavine.

Crna Gora je građanska, demokratska, ekološka i država socijalne pravde, zasnovana na vladavini prava. (član 1)

Nosilac suverenosti je građanin koji ima crnogorsko državljanstvo.

Građanin vlast ostvaruje neposredno i preko slobodno izabranih predstavnika.

Ne može se uspostaviti niti priznati vlast koja ne proističe iz slobodno izražene volje građana na demokratskim izborima, u skladu sa zakonom. (član 2)

„Crna Gora jemči i štiti prava i slobode.

Prava i slobode su nepovredivi.

Svako je obavezan da poštuje prava i slobode drugih.“ (član 6)

Zabranjena je svaka neposredna ili posredna diskriminacija, po bilo kom osnovu.

Neće se smatrati diskriminacijom propisi i uvođenje posebnih mjera koji su usmjereni na stvaranje uslova za ostvarivanje nacionalne, rodne i ukupne ravnopravnosti i zaštite lica koja su po bilo kom osnovu u nejednakom položaju.

Posebne mjere se mogu primjenjivati samo dok se ne ostvare ciljevi zbog kojih su preduzete. (član 8)

Prava i slobode ostvaruju se na osnovu Ustava i potvrđenih međunarodnih sporazuma.

Svi su pred zakonom jednaki, bez obzira na bilo kakvu posebnost ili lično svojstvo. (član 17)

Pravo da bira i da bude biran ima državljanin Crne Gore koji je navršio 18 godina života i ima najmanje dvije godine prebivališta u Crnoj Gori.

Biračko pravo se ostvaruje na izborima.

Biračko pravo je opšte i jednako.

Izbori su slobodni i neposredni, a glasanje je tajno. (član 45)

8. Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda određuje:

„Uživanje prava i sloboda predviđenih u ovoj Konvenciji obezbjeđuje se bez diskriminacije po bilo kom osnovu, kao što su pol, rasa, boja kože, jezik, vjeroispovijest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, povezanost s nekom nacionalnom manjinom, imovina, rođenje ili drugi status.“ (član 14)

9. Protokol broj 12 uz Evropsku konvenciju o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda određuje:

1. Uživanje svih prava određenih zakonom osiguraće se bez diskriminacije po bilo kom osnovu kao što je pol, rasa, boja kože, jezik, vjera, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, pripadnost nacionalnoj manjini, imovina, rođenje ili drugi status.

2. Niko ne smije biti diskriminisan od strane javnih tijela na bilo kojoj osnovi kako je navedeno u stavu 1. (član 1)

10. Konvencija Ujedinjenih nacija o pravima lica sa invaliditetom¹ propisuje:

1. Države potpisnice priznaju da su sve osobe jednake pred zakonom i imaju pravo na jednaku zaštitu pred zakonom i uživanje jednakih blagodeti zakona, bez ikakvih diskriminacija.
2. Države potpisnice zabranjuju bilo kakvu diskriminaciju po osnovu invalidnosti i garantuju svim osobama sa invaliditetom jednaku i efektivnu pravnu zaštitu od diskriminacije po bilo kom osnovu.
3. Da bi promovisali ravnopravnost i ukinuli diskriminaciju, države potpisnice će preduzeti sve odgovarajuće korake kako bi osigurali pružanje razumnih adaptacija.
4. Posebne mere neophodne za postizanje i ubravanje de fakto jednakosti osoba sa invaliditetom neće se smatrati diskriminacijom po osnovu invalidnosti shodno odredbama ove Konvencije. (član 5)

Države potpisnice će licima sa invaliditetom garantovati njihova politička prava i mogućnost da ta prava uživaju na osnovu jednakosti sa drugima i obavezuju se da:

(a) Osiguraju da lica sa invaliditetom mogu da ostvare efektivno i puno učešće u političkom i javnom životu na osnovama jednakosti sa drugima, neposredno ili preko slobodno izabranih predstavnika, uključujući pravo i mogućnost građana sa invaliditetom da biraju, budu birani, između ostalog kroz:

(i) Osiguravanje da izborni postupak, izborna mjesta i materijali budu odgovarajući, pristupačni i lako razumljivi;

(ii) Zaštitu prava građana sa invaliditetom na tajno glasanje na izborima i referendumima bez zastrašivanja, na mogućnost kandidovanja, efektivnog ostvarivanja mandata i vršenja svih javnih funkcija na svim nivoima vlasti, olakšavajući upotrebu asistivnih i novih tehnologija kada je to primjereno;

(iii) Garantovanje izražavanja slobodne volje lica sa invaliditetom kao glasača i radi toga, kada je to potrebno, dopuštanje pružanja asistencije prilikom glasanja građanima sa invaliditetom na njihov zahtjev i od strane lica koje one odaberu;

(b) Aktivno promovišu okruženje u kome će lica sa invaliditetom, bez diskriminacije i na osnovu jednakosti sa drugima, moći da ostvare puno i efektivno učešće u vođenju javnih poslova i podstiču učešće ovih lica u javnim poslovima, uključujući:

(i) Učešće u nevladinim organizacijama i udruženjima koje se bave političkim i javnim životom zemlje, i u aktivnostima i vođenju političkih partija;

(ii) Osnivanje organizacija lica sa invaliditetom i priključivanje takvim organizacijama koje će predstavljati lica sa invaliditetom na međunarodnom, nacionalnim, regionalnim i lokalnim nivoima. (član 29)

11. Zakon o zabrani diskriminacije („Službeni list Crne Gore“, br.46/2010, 18/2014 i 042/17) propisuje:

---

¹ Ukaz o proglašenju Zakona o ratifikaciji Konvencije Ujedinjenih nacija o pravima osoba sa invaliditetom, s Opcionim protokolom ("Službeni list Crne Gore - Međunarodni ugovori", br. 002/09)

“Zabranjen je svaki oblik diskriminacije, po bilo kom osnovu.

Diskriminacija je svako pravno ili faktičko pravljenje razlike ili nejednako postupanje, odnosno propuštanje postupanja prema jednom licu, odnosno grupi lica u odnosu na druga lica, kao i isključivanje, ograničavanje ili davanje prvenstva nekom licu u odnosu na druga lica, koje se zasniva na rasi, boji kože, nacionalnoj pripadnosti, društvenom ili etničkom porijeklu, vezi sa nekim manjinskim narodom ili manjinskom nacionalnom zajednicom, jeziku, vjeri ili uvjerenju, političkom ili drugom mišljenju, polu, promjeni pola, rodnom identitetu, seksualnoj orijentaciji i/ili interseksualnim karakteristikama, zdravstvenom stanju, invaliditetu, starosnoj dobi, imovnom stanju, bračnom ili porodičnom stanju, pripadnosti grupi ili pretpostavci o pripadnosti grupi, političkoj partiji ili drugoj organizaciji, kao i drugim ličnim svojstvima.

Neposredna diskriminacija postoji ako se aktom, radnjom ili nečinjenjem lice ili grupa lica, u istoj ili sličnoj situaciji, dovode ili su dovedeni, odnosno mogu biti dovedeni u nejednak položaj u odnosu na drugo lice ili grupu lica po nekom od osnova iz stava 2 ovog člana.” (član 2 st. 1,2,3)

12. Zakon o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom ("Službeni list Crne Gore", br. 035/15, 044/15) propisuje:

Diskriminacijom po osnovu invaliditeta u oblasti političkog i javnog života smatra se:

- 1) uskraćivanje, ograničavanje ili otežavanje ostvarivanja prava na biračko pravo licu ili grupi lica sa invaliditetom u smislu propisa kojima se uređuje izbor odbornika i poslanika;
- 2) uskraćivanje prava na samostalno glasanje ili glasanje uz pomoć asistenta licu ili grupi lica sa invaliditetom, na zahtjev i po izboru lica ili grupe lica sa invaliditetom;
- 3) onemogućavanje, ograničavanje ili otežavanje pristupa, kretanja, boravka i rada u prostorijama političkih partija;
- 4) uskraćivanje ili ograničavanje prava na kandidovanje, imenovanje i izbor na javnu funkciju licu sa invaliditetom ako se ta prava u istoj ili sličnoj situaciji ne uskraćuju ili ne ograničavaju drugim licima;
- 5) nepreduzimanje i nesprovođenje propisa i mjera organa iz člana 5 stav 1 ovog zakona za stvaranje uslova za puno i efektivno učešće lica sa invaliditetom u vršenju javnih funkcija;
- 6) odbijanje zahtjeva i utvrđivanje posebnih uslova za učlanjenje lica ili grupe lica sa invaliditetom u nevladine organizacije; i
- 7) uskraćivanje ili ograničavanje prava licu sa invaliditetom da bira i bude biran u organe upravljanja javnih ustanova, nevladinih organizacija i drugih institucija, kao i da efikasno obavlja dužnosti i javne funkcije na svim nivoima vlasti uz pomoć tehnologija za pomoć licima sa invaliditetom. (član 25)

13. Zakon o izboru odbornika i poslanika ("Službeni list Republike Crne Gore", br. 004/98, 005/98, 017/98, 014/00, 018/00, "Službeni list Savezne Republike Jugoslavije", br. 073/00, 009/01, 041/02, 046/02, 045/04, 048/06, 056/06, "Službeni list Crne Gore", br. 046/11, 014/14, 047/14, 012/16, 060/17, 010/18, 109/20) propisuje:

Državna izborna komisija:

- 1) stara se o zakonitom sprovođenju izbora i jedinstvenoj primjeni odredaba ovog zakona;
- 2) prati primjenu i daje mišljenja u vezi sa primjenom ovog zakona;
- 3) usklađuje rad opštinskih izbornih komisija i daje uputstva u vezi primjene ovog zakona i vrši nadzor nad njihovim radom;
- 4) utvrđuje jedinstvene standarde za izborni materijal;
- 5) propisuje obrasce za sprovođenje izbornih radnji propisanih ovim zakonom;
- 6) propisuje način proglašenja izbornih lista;
- 7) određuje način rukovanja i čuvanja izbornog materijala;
- 8) ocjenjuje da li su izborne liste za poslanike sastavljene i podnešene u skladu sa ovim zakonom;
- 9) donosi rješenje o proglašenju izbornih lista za poslanike;
- 10) javno objavljuje broj birača u cjelini, po opštinama i po biračkim mjestima;
- 11) utvrđuje rezultate izbora za poslanike, kao i broj glasova za svaku izbornu listu i utvrđuje broj mandata koji pripada svakoj izornoj listi za izbor poslanika;
- 12) javno objavljuje ukupne rezultate za izbor poslanika i po svakom biračkom mjestu u Crnoj Gori;
- 13) podnosi izvještaj Skupštini Crne Gore o rezultatima za izbor poslanika i o popuni upražnjenih poslaničkih mjesta;
- 14) izdaje uvjerenje izabranom poslaniku;
- 15) dostavlja podatke o izborima za poslanike organima nadležnim za prikupljanje i obradu statističkih podataka, i
- 15a) donosi poslovnik o radu;
- 16) obavlja i druge poslove utvrđene zakonom; (član 32 stav 1)

Nadležna izborna komisija je dužna da na svakom biračkom mjestu obezbijedi odgovarajući šablon koji omogućava biraču sa oštećenjem vida da lično glasa. (član 84 stav 2).

14. Zakon o Zaštitniku/ci Ljudskih prava i sloboda Crne Gore ("Službeni list Crne Gore", br. 042/11,032/14, 021/17) propisuje:

„Nakon završetka ispitivanja povrede ljudskih prava i sloboda Zaštitnik daje mišljenje o tome da li je, na koji način i u kojoj mjeri došlo do povrede ljudskih prava i sloboda.

Kad Zaštitnik utvrdi da je došlo do povrede ljudskih prava i sloboda, mišljenje sadrži i preporuku o tome šta treba preduzeti da bi se povreda otklonila, kao i rok za njeno otklanjanje.” (član 41)

V OCJENA

15. Pritužbom Saveza slijepih Crne Gore Državnoj izbornoj komisiji stavljena je na teret neposredna diskriminacija osoba oštećenog vida po osnovu invaliditeta, pri ostvarivanju prava na tajnost glasanja na izborima održanim 30. avgusta 2020. godine.

16. U pritužbi se, u bitnom, navodi da je članom 84. Zakona o izboru odbornika i poslanika propisana obaveza posjedovanja šablona za glasanje osoba oštećenog vida na svim biračkim

mjestima, ali da je na izborima održanim 30. avgusta 2020. godine, primjena šablona pokazala da on ima određene, ozbiljne nedostatke, te da ga treba korigovati i unaprijediti. U vezi sa tim, pritužbom se pojašnjava: da šablon nije imao metalne prstenove na prorezima zbog čega je ostajao trag olovke; da su prorezi, zbog veličine glasačkog listića i veličine slova, bili jako mali, zbog čega je čin glasanja i zaokruživanja preferiranog broja bio veoma otežan ili čak neizvodljiv; da se prorezi na šablonu nijesu poklapali sa brojevima na glasačkom listiću, što je moglo dovesti do proglašenja takvog listića nevažećim. Osim toga pritužbom se ukazuje da po podacima Centra za monitoring i istraživanje (CEMI) na 17% biračkih mjesta uopšte nije bilo šablona.

17. U ispitnom postupku, Zaštitnik je u skladu sa načelom kontradiktornosti organu na koji se odnosi pritužba pružio priliku da se izjasni na navode iz pritužbe. Aktom predsjednika Državne izborne komisije gornjeg broja i datuma dostavljeno je traženo izjašnjenje. Izjašnjenjem nije osporena osnovanost pritužbe. Štaviše u istom se između ostalog konstatuje: " sam problem nije prepoznat kada je trebao biti i tu nema sumnje da je to propust i moj i Komisije. Ono što je nesumnjivo je da smo prepoznali važnost svih predloga Saveza, ostvarenju istog prišli posvećeno, iskreno i odgovorno, na žalost rezultat nije bio onakav kako se planiralo. Svjesni svega, smatramo da se ova pitanja trebaju u narednom periodu riješiti i izmjenom pravila, koje usvaja komisija, ali isto tako pokušati kroz proces izmjene Zakona, unaprijediti ostvarivanje i prava slabovidnih lica, ali i prava svih osoba sa invaliditetom. Koristim priliku da i na ovom mjestu izrazim žaljenje i izvinjenje, jer nijesmo uspjeli u nedvosmislenoj namjeri."

18. Kod ovakvog izjašnjenja stranaka u postupku o činjenicama i okolnostima koje su relevantne za donošenje odluke u konkretnoj pravnoj stvari, Zaštitnik konstatuje da je među istim nesporno da je na izborima održanim 30. avgusta 2020. godine došlo do diskriminacije lica sa oštećenjem vida po osnovu invaliditeta, u pogledu ostvarivanju prava na tajnost glasanja.

19. U vezi sa tim, Zaštitnik prvo pozdravlja spremnost predsjednika Državne izborne komisije da uvidi i prizna propuste tog organa, koji su kako je utvrđeno u postupku pred Zaštitnikom, imali za posledicu diskriminaciju lica sa oštećenjem vida u pogledu ostvarivanja prava na tajnost glasanja na izborima. Posebno ohrabruje činjenica da je kako proizilazi iz izjašnjenja na navode iz pritužbe, Komisija svjesna značaja pitanja koje je predmet ovog postupka i važnosti svih predloga Saveza, te da je spremna da u narednom periodu preduzme aktivnosti iz svoje nadležnosti, kako u budućnosti ne bi dolazilo do ovakve diskriminacije.

20. Zaštitnik vjeruje da su ovi navodi iz izjašnjenja iskazani u dobroj vjeri. Ipak ono što zabrinjava je nesporno utvrđena okolnost da je Savez slijepih svoje predloge za unapređenje šablona za glasanje prezentovao na treninzima za predstavnike DIK-a i svih OIK-a koje su

organizovani neposredno pred izbore, ali da i pored toga šabloni koji su korišćeni na izborima nijesu u smislu tih predloga unaprijeđeni u dovoljnoj mjeri, što je za posledicu imalo diskriminaciju, koja je utvrđena u ovom postupku. Podsjećanja radi, Zaštitnik ponavlja da je u ispitnom postupku utvrđeno da su se ti predlozi odnosili na slijedeće: da šablon bude u tamno plavoj boji, da prorezi oko brojeva budu veći i da imaju metalne prstenove i da na svakom biračkom mjestu postoje barem po dva šablona za glasanje. Takođe, utvrđeno je da je uvažen predlog Saveza slijepih koji se odnosi na boju šablona.

21. Stoga, u cilju otklanjanja svih eventualnih dilema o značaju konkretnog pravnog pitanja Zaštitnik ukazuje da je diskriminacija neprihvatljiva društvena pojava, sa kojom se u većoj ili manjoj mjeri suočavaju sva društva, uključujući i crnogorsko. U posebnom riziku od diskriminacije su lica sa invaliditetom. Upravo zbog neprihvatljivosti i velike društvene štetnosti ove pojave načelo o zabrani diskriminacije ugrađeno je u najznačajnije akte nacionalnog i međunarodnog prava među kojima su i: Ustav Crne Gore, Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, Konvencija Ujedinjenih nacija o pravima lica sa invaliditetom, Zakon o zabrani diskriminacije, Zakon o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom.

22. Osim toga, na ovom mjestu, Zaštitnik ukazuje na to da po njegovom mišljenju diskriminacija u pogledu ostvarivanja biračkog prava, odnosno tajnosti glasanja iz člana 45 Ustava Crne Gore na štetu lica sa oštećenjem vida dovodi do diskriminacije tih lica i u pogledu ostvarivanja njihovog prava da budu nosioci suverenosti, koje im je kao građanima koji imaju crnogorsko državljanstvo garantovano odredbom člana 2 stavom 1 Ustava.

23. Naime, stavom 2 prethodno pomenutog člana Ustava predviđena su dva načina na koje građanin ostvaruje vlast. Jedan od predviđenih načina je preko slobodno izabranih predstavnika. Dalje, treba podsjetiti da ovaj način ostvarivanja vlasti podrazumjeva periodično održavanje slobodnih i neposrednih izbora na kojima državljanin Crne Gore, koji je navršio 18 godina života i ima najmanje dvije godine prebivališta u Crnoj Gori ostvaruje biračko pravo. Jedna od neophodnih pretpostavki slobodnih izbora je i tajnost glasanja.² Uz to, ne treba zaboraviti da građanin upravo kroz ostvarivanje vlasti iskazuje atribut suverenosti.

24. Stoga je u situaciji kada je licima sa oštećenjem vida na diskriminatornoj osnovi uskraćeno pravo na tajnost glasanja sasvim jasno da oni ne mogu na bazi jednakosti sa drugima, koristiti svoje aktivno biračko pravo, odnosno ne mogu slobodno izabrati svoje predstavnike.

---

² Vidjeti član 45 Ustava Crne Gore

25. Imajući u vidu sve prethodno navedeno Zaštitnik:

PREPORUČUJE

DRŽAVNOJ IZBORNOJ KOMISIJI

- da u cilju obezbjeđivanja potpune tajnosti glasanja lica sa oštećenjem vida preduzme mjere iz svoje nadležnosti, uključujući i eventualne izmjene i dopune postojećih ili donošenje novih pravnih akata, kako bi šablon za glasački listić bio unaprijeđen u smislu predloga Saveza slijepih Crne Gore.

- da razmotri i druge predloge Saveza slijepih Crne Gore sa kojima je upoznata, a koji imaju za cilj postizanje pune ravnopravnosti lica sa oštećenjem vida u pogledu ostvarivanja prava u izbornom procesu, te da u okviru svojih nadležnosti preduzme mjere za implementaciju onih predloga koje bude smatrala opravdanim.

- da se na način opisan u stavu 2 ove preporuke odnosi prema svim u budućnosti upućenim predlozima, koji imaju za cilj postizanje pune ravnopravnosti kako lica sa oštećenjem vida, tako i svih drugih lica sa invaliditetom u pogledu ostvarivanja prava u izbornom procesu.

Državna izborna komisija je dužna da obavijesti Zaštitnika o mjerama i radnjama preduzetim na izvršenju datih preporuka u roku od 30 dana od dana prijema mišljenja.

**ZAMJENICA ZAŠTITNIKA
LJUDSKIH PRAVA I SLOBODA CRNE GORE
Nerma Dobardžić**

Dostavljeno:

- *Savezu slijepih Crne Gore*
- *Državnoj izbornoj komisiji*
- *U spise predmeta*

